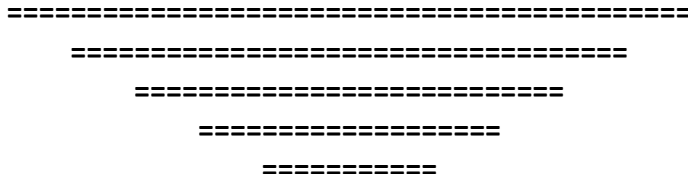

PODSTATA
FILOZOFIE
a
KULTURY

Dr. Jan Volf
Mgr. Ján Bolek
Ing. Josef Vácha

PODSTATA FILOZOFIE A KULTURY

Autoři – Dr. Jan Volf, Mgr. Ján Bolek, Ing. Josef Vácha

Recenze – Dr. Bernard Roštecký

Kapitoly:

- **Filozofie:**
 - == Vznik a podstata filozofie
 - == Filozofie myšlení
 - == Ontologie (metafyzika, filozofie bytí)
 - == Gnozeologie (noetika, epistemologie, filozofie poznání)
 - == Filozofická antropologie (filozofie člověka)
 - == Filozofie jazyka a rozumění ve filozofii

- **Kultura:**
 - == Charakteristika pojmu kultura. Typologie, struktura a povaha kultury. Kulturní proces.
 - == Formování pojmu kultura (kulturní vývoj)
 - == Dichotomie v kultuře (kontrastní myšlenkové styly)
 - == Jevový a ideační řád kultury
 - == Kultura a civilizace
 - == Jazyk a kultura
 - == Kulturologická reflexe člověka a kultury
 - == Kulturní a sociální antropologie
 - == Duchovní kultura
 - == Kultura jako způsob života. Hodnoty a postoje.

OBSAH

Úvod	7
1. díl – FILOZOFIE	13
A) Vznik a podstata filozofie.....	13
1. Charakteristika (pojetí) filozofie.....	13
2. Filozofie, mýtus a mytologie	17
3. Kořeny (zdroje) filozofie – vznik filozofie	20
4. Struktura (vnitřní členění) filozofie	24
B) Filozofie myšlení	29
5. Mysl, vědomí, myšlení, myšlenkové postupy /operace/	29
6. Druhy a formy myšlení	39
7. Dialektika, logika, racionalita, iracionalita	42
C) Ontologie (metafyzika, filozofie bytí)	54
8. Metafyzika a ontologie – jejich vymezení	54
9. Bytí a jsoucno, existence a skutečnost.....	59
10. Filozofické směry (koncepce) řešící povahu a projevy bytí jsoucna .	65
11. Ontologické a ontické. Ontologická diference	73
12. Základní kategoriální aparát ontologie a metafyziky	77
D) Gnozeologie (noetika, epistemologie, filozofie poznání)	95
13. Filozofie poznání – gnozeologie, noetika, epistemologie vymezení a jejich charakteristika	96
14. Poznávací (kognitivní) proces a jeho struktura	100

15. Gnozeologické směry a proudy	107
16. Víra a poznání.....	123
17. Pravda jako cíl poznání.....	125
E) Filozofická antropologie (filozofie člověka)	130
18. Předmět filozofické antropologie	130
19. Chápání člověka v průběhu dějin filozofie	135
20. Metafyzika člověka.....	139
21. Člověk jako vědomí; myslící a tělesná část	144
22. Lidská identita a lidství.....	146
23. Historická, metafyzická, antropologická paradigmatata (vzorce, definice)	150
24. Podoby moderní filozofické antropologie.....	157
25. Člověk a svoboda	172
F) Filozofie jazyka (filozofické koncepte jazyka)	176
26. Charakteristika filozofie jazyka	176
27. Vymezení, podstata a význam jazyka.....	179
28. Filozofie jazyka (logický pozitivismus) a rozumění ve filozofii	182
29. Hermeneutika	189
30. Strukturalismus	198
2. díl – KULTURA	203
31. Charakteristika pojmu kultura. Typologie, struktura, povaha kultury. Kulturní proces.	203
32. Formování pojmu kultura (kulturní vývoj)	219
33. Dichotomie v kultuře.....	226

34. Jevový a ideační řád kultury.....	236
35. Kultura a civilizace.....	241
36. Jazyk a kultura	245
37. Kulturologická reflexe člověka a kultury	249
38. Kulturní a sociální antropologie	253
39. Duchovní kultura	265
40. Kultura jako způsob života. Hodnoty a postoje.	319
Závěr	327
Doporučená literatura.....	330
Copyright.....	336

Úvod

Filozofie vždy byla, a i nadále by být měla inspirátorkou idejí, které umožňují člověku rozumět světu, sobě samému, svému úkolu ve společnosti a tím ovlivňovat jeho chování, jednání, kladení cílů a hledání smyslu života.

(Josef Špůr)

Filozofie vystupuje jako schopnost lidského myšlení, které dokáže zobecnit, třídit dílčí poznatky, uspořádat pojmy, vidět předměty a jevy v jejich jedinečnosti, ale i ve vzájemných vztazích a souvislostech.

(Jan Halada)

Filozofie jako tázání se po světě a po člověku a také filozofie jako univerzální, kritický systém o podmínkách fungování empirické skutečnosti jako celku.

Filozofie poznává nejobecnější tendence, vlastnosti, vztahy všech sfér bytí (smysly postižitelného, transcendentního), chce odhalit logiku celistvosti jevu i světa jako takového.

(Miroslav Sapík)

Filozofie je soustavným přemýšlením o podstatě světa a nejobecnějších souvislostech v něm, jež se týkají pojetí absolutna, přírody, člověka i samého poznání. Soustavnost může být třeba v trvalém zaujetí tématem. To, co rozumíme filozofií, je především moudrost hlubokého pohledu.

V tomto smyslu jsou filozofické úvahy podstatnou součástí lidské duchovní kultury, a proto lze k nim nacházet paralely v dalších kulturních oblastech, ať už jde o souběžnou obdobu, nebo jako protiváhu určitých myšlenkových tendencí.

(Jiří Vaněk)

Filozofie nás doprovází a stále bude doprovázet i jako láska k moudrosti, úctě a obdivu k člověku, lidskému myšlení, jeho nadějím i obavám.
(Jan Halada)

Filozofie je nauka či univerzální věda hledající odpovědi na nejzákladnější problémy bytí, života, jsoucna člověka a světa (vědecké filozofie); vědění o bytnosti věcí, myšlení bytí; univerzální fenomenologická ontologie usilující o vyjádření celku světa a života.
(Jiří Olšovský)

Filozofie je soustavné, racionální a kritické zkoumání skutečnosti světa a člověka, případně i toho, co je metafyzicky přesahuje.
(Jan Sokol)

Od filozofie se očekává, že poskytne co nejširší obzory lidského vědění a že vytvoří myšlenkový prostor, který se ve své neomezené univerzálnosti ke všemu vztahuje a všeho se dotýká.
(Karel Pexidr)

Filozofie je péče (starost) o duši. (Cicero)

Filozofii charakterizuje aktivita ducha. (Miroslav Sapík)

Filozofie je kulturou rozumu. (Cicero)

Ti, kdo chtějí mluvit bez pojmů, snad mohou jinde, ale ve filozofii, takové právo nemají.
(Hegel)

Je rozumný, kdo se nermoutí pro to, co nemá, nýbrž raduje se z toho, co má.

(Demokritos)

Ušlechtilost dobytka se zakládá na tělesné síle, ušlechtilost lidí na řádné povaze.

(Demokritos)

Kdo nezná váhu slov, tak nemůže znát lidi. (Konfucius)

Základním zákonem všech národů je svoboda – ona je jediným zákonem, proti kterému se nic předeslat nedá, poněvadž je to zákon svobody.

(Voltaire)

Kultura je soubor distinktivních duchovních a hmotných, intelektuálních i citových rysů, které charakterizují společnost nebo společenskou skupinu. Ta zahrnuje kromě umění a písemnictví také způsob života, způsob soužití, hodnotové systémy, tradice a přesvědčení.

(UNESCO 2002)

Kultura je výtvar lidské tvořivosti během dějin (básnictví, filozofie, věda, historie, náboženství aj.) Svět kultury vzchází ze sociálního soubytí lidí (společenské vztahy a styky). Lidská kultura je závislá na přírodě, proto by neměla být protipřírodní.

(Jiří Olšovský)

Kultura je souhrn naučeného, ve společnosti a společnostech předávaného chování – naučené způsoby myšlení, cítění a chování, které se přenášejí z generace na generaci. Soubor výtvarů lidské činnosti, materiálních a nemateriálních hodnot a uznávaných způsobů jednání.

(Lukáš Urban)

Filozofie zůstává podnes tím, čím byla od svého počátku (od 6. století před naším letopočtem). Je moc člověka žít smysl celku. Je schopnost žít celek, tj. žít cele.

Filozofie vždy byla i nadále by měla být inspirátorkou idejí, které člověku umožňují: a) porozumět světu, sobě samému, svému úkolu ve společnosti; b) ovlivňovat jeho chování, jednání, kladení cílů a hledání smyslu života.

Idea (řec. ideá = podstata, podoba, také eidost – obraz), znamená představu, objekt myšlení.

Filozofie se snaží o hledající zkoumání, rozumění podstatnému. Je univerzální nauka hledající odpovědi na nejzákladnější problematiku: bytí (skutečnosti), života, jsoucná, člověka a světa.

Zabývá se dále pravdou svobodou, řeší problematiku předpokladů našeho myšlení, rozumění, poznání, vědění a jednání. Jde jí o pravdivý (bytostný) vhled do věcí a dějů i do lidské existence. Otevírá člověku možnost, jak být a pobývat (existovat) na zemi, jak svět a věci v něm činit srozumitelnými a smysluplnými. Nezbytnost dobrého filozofování je tak odhalování bytnosti sebe sama: filozofie tudíž vychází z vypracované subjektivity, ze svobodného dění její transcendence, její transcendentální dimenze.

(Podle Jiřího Olšovského)

Filozofie je univerzální nauka o podstatě světa a nejobecnějších souvislostech v něm, které se týkají pojetí absolutna, přírody, kultury, člověka i samého poznání.

Bez opravdové filozofie stane se člověk ve vyspělé civilizaci specialistou bez ducha a uživatelem bez srdce. (Max Veber)

Filozofie nás doprovází a stále bude doprovázet i jako láska k moudrosti, úctě a obdivu k člověku, lidskému myšlení, jeho nadějším i obavám. (Jan Halada a jeho práce Učení moudrých.)

Smyslem této knihy

je přispět k nahlédnutí do podstaty, vnitřní složitosti a vzájemného propojení vybraných základních filozofických disciplín (oborů, odvětví, oblastí, složek), směrů (proudů, škol), paradigmat, jednotlivých postojů a pozic filozofie jako celku. Dále ukázat na podstatu, povahu a koncepci kultury pohledem filozofie kultury. Ukazuje jednu z možných cest, jak vstoupit do filozofie a kultury. Pochopit vzájemnou souvztažnost a tím se orientovat v základní a podstatné problematizace filozofie a kultury. Kniha má tu přednost, že se s její pomocí seznámíme s pluralitou mnoha nejrůznějších názorů a přístupů k filozofické a kulturní tématice, která umožňuje uvažovat o tom, co z toho všeho je nám blízké a co nikoli. Podle staré moudrosti: poznej vše a drž se toho nejlepšího!

Kniha nesleduje cíle badatelské, nýbrž didaktické. Jimi se řídí snaha poskytnout na minimální ploše maximum informací, a to způsobem, pokud možno srozumitelným. Publikace je komplementární (doplňující se) oblastí vědění, která vychází z jednotlivých filozofických disciplín (oblastí, odvětví a oborů) a koncepcí kultury. Seznamuje čtenáře s východisky, tradicemi a myšlenkovými souvislostmi, v jejichž rámci byla a je nastolována a řešena problematika filozofie a kultury.

Neobrací se na odborníky ve filozofii a kultuře. Těm nemůže ve své podstatě říci nic nového. Ale určitě bude účinnou studijní pomůckou všem studentům filozofie, antropologie, kultury a kulturologie. Zároveň bude vhodná pro všechny ostatní zájemce (ať jsou akademicky vzdělaní či nikoli) o výše uvedenou problematiku.

Tato kniha umožňuje:

pojímát nějaké (určité) informace a paměť si je osvojit, abychom v závislosti na svých schopnostech a znalostech se moli více či méně úspěšně, orientovat a pohybovat v určité problematice. Tím vstoupíme do situace, která se pak pro nás stane co do svého smyslu, jako filozofická a kulturní problematika, přehledná a přisvojitelná. Jedná se o dílčí přehled základu a podstaty filozofie a kultury.

1. díl – FILOZOFIE

A) Vznik a podstata filozofie

1. Charakteristika (pojetí) filozofie
(univerzálnost filozofie, podstata světa, principy /zásady/ filozofie)
2. Filozofie a mytologie
3. Kořeny (zdroje) filozofie – vznik filozofie
(předfilozofický /mýtický/ postoj a teoretický postoj)
4. Struktura (vnitřní členění) filozofie

1. Charakteristika (pojetí) filozofie

Filozofie je univerzální nauka o podstatě světa a nejobecnějších souvislostech v něm, které se týkají pojetí absolutna, přírody, kultury, člověka i samého poznání.

Univerzálnost filozofie

Vyplývá ze tří základních filozofických skutečností, které nelze redukovat na nic obecnějšího.

Jedná se o zóny (útvary, sféry, sektory, pásma) filozofie:

1) Oblast ideálního bytí = ideální svět = ideálno:

a) nemá vazbu na prostor a čas; **b)** kontakt s ideálem (s ideálním bytím, s ideálními vztahy) zprostředkovává: myšlení a jiné aktivity duchovního života jako je umění, náboženství, mystické a ezoterické kontemplace apod.

2) Vědomí:

a) je mimoprostorový jev; **b)** jako individuální psychická skutečnost je vědomí vázáno na dobu lidského života, probíhá v čase; **c)** jako průvodce zvláštních vlastností subjektu, v rámci poznávacího vztahu, je přispěním abstrakce (od individuální živé skutečnosti oproštěno) chápáno jako nadindividuální a mimočasové; **d)** je obsah mysli, který si člověk dokáže vybavit.

3) Oblast reálného bytí = reálný svět = reálno:

Zahrnuje vše, co existuje v prostoru a čase včetně všech vztahů vázaných na prostor a čas, jakými jsou:

a) vztahy hmotného působení, **b)** koexistence, **c)** změny a trvání, **d)** pravdivost a nahodilost.

Podstata světa může být chápána

V nejširším smyslu jako:

a) univerzum; b) kosmos; c) veškerenstvo; d) souhrn všeho jsoucího.

V užším smyslu jako sluneční soustava.

Ve smyslu gnozeologickém (poznávacím) filozofie rozlišuje:

- a) vnější svět – objektivní realitu;
- b) vnitřní svět – subjektivní realitu – obsah naší mysli.

Svět může být:

- 1)** Přirozený = svět naší zkušenosti, svět, který jsme schopni na základě smyslového vnímání poznávat a na který jsme schopni i působit.
- 2)** Nadpřirozený = svět transcendentní, který je vše, co v lidském vědění přesahuje naši zkušenost, hranice přirozeného (reálného) bytí. Je chápán jako bytí nepodmíněné a nezávislé. Je to svět, který nelze logicky potvrdit ani vyvrátit. Jedná se o absolutní realitu.

Filozofie řeší svět jako celek, jeho podstatu a nejobecnější vlastnosti v něm, týkající se:

- a)** Bytí, života, jsoucna; **b)** absolutna, přírody a kultury; **c)** člověka, dějin, hodnot; **d)** etiky a estetiky (umění); **e)** poznání, myšlení a jednání.

Filozofie

Je univerzální nauka, která usiluje především o:

- a)** porozumění; **b)** pochopení; **c)** vědění.

Poskytuje vidění světa jako celek. Snaží se zařadit jednotlivé jevy života do všeobecné souvislosti.

Základ její činnosti spočívá ve vyjasňování pojmů, analýze a tvorbě argumentů a teorií, promyšlení jejich předpokladů, důsledků a vzájemných vztahů.

Principy (zásady) filozofie

**1) obecnost; 2) srozumitelnost; 3) pravdivost; 4) svoboda; 5) tolerance;
6) víra.**

2. Filozofie, mýtus a mytologie

Mytologii

můžeme chápat jako:

a) Soubor mýtů určité kultury, národa. Například mytologie: řecká, slovanská, germánská, ruská apod.;

b) Vědní obor zabývající se výkladem, rozbořem a srovnáním mýtů. V tomto smyslu bývá chápána jako součást kulturní antropologie, historie, religionistiky a psychologie.

Od romantismu se **mytologie** rozvíjí jako vědní obor, který se zabývá analýzami, interpretacemi a srovnáváním mýtů. Mytologie je svou narativní (lat. narrare = vyprávět) podstatou zaměřena zásadně do minulosti a její děje se odehrávají v časové rovině pravěku. Mytologie implikuje i určitou imaginativní skutečnost bájných míst, jakéhosi zázemí, které je však v mýtu současně projektováno do našeho světa. Řecká mytologie před vznikem filozofie se zabývala počátkem a principem veškerenstva.

Mýtus:

Byl nejdůležitější předpoklad vzniku filozofie.

Mýtus po tisíciletí byl hlavním prostředkem, který člověka bezpečně orientoval v jeho každodenních problémech a starostech. Sám mýtus je světem, strukturovaným prostorem a časem, v němž se každé věci, události, činu dostane smyslu a významu. Mýtus je smyslový obraz, představa, zosobnění, umělecký obraz, intuitivní vnímání a smyslové vidění.

Médiem mýtu je obraz, nikoli pojem. V mýtu je smíšeno racionální i iracionální, objektivní i subjektivní, pravda i fikce. Jeho obsahem není skutečnost „jako taková“, nýbrž symboly.

Mýtus je příběh se symbolickým nebo náboženským významem. Zprostředkovává názor na svět, přírodu a lidské bytí, vysvětluje účel věcí a jevů. Mýtus spojuje všední zkušenost s kosmickým děním a s božskými silami.

Jedná se o typ slovesného útvaru, většinou příběh přenášený z generace na generaci, skrývající významovou symbolickou hodnotu, zachycuje původní lidskou zkušenost v přírodě a historii.

Obsahem mýtu bývá nastolení řádu v dříve chaotickém či beztvarem prazákladu světa.

Hlavním smyslem mýtu je identifikace člověka a společnosti s daným přírodním i společenským řádem, nikoli interpretace světa.

Druhy mýtů:

Kosmologické – líčí vznik světa;

Teogonické – vznik bohů;

Antropologické – vznik člověka;

Aitiologické – původ zvyků; Soteriologické – průběh světového dění;

Eschatologické – konec světa.

Mýtem je člověk spjat se svými kořeny, vztahuje se k prazákladu bytí.

Mýtus a filozofie:

Filozofie se snaží pochopit mýty na jejich historickém pozadí.

Mýtus historicky předchází vzniku filozofie.

Lidské myšlení muselo projít jistou cestou **od mýtu k logu**, od převážně fantazijního obrazu světa k pojmovému, aby dospělo k „bodu obratu“ – ke zrodu filozofie.

3. Kořeny (zdroje) filozofie – vznik filozofie (předfilozofický /mýtický/ postoj a vznik teoretického postoje)

Evropská filozofie vznikla na přelomu 7. a 6. století před n. l. na západním pobřeží Malé Asie, která byla obchodní křižovatkou mezi Řeckem, Asií a severní Afrikou a zároveň místem, jež bylo nejvíce otevřeno kulturním vlivům východních civilizací.

Předfilozofický /mýtický/ postoj člověka ke světu

Postoje

jsou sklony člověka reagovat ustáleným způsobem na předměty, osoby a situace. Odrážejí hodnotící vztah člověka k určité skutečnosti.

Postoje jsou produktem učení. Významné postoje se v průběhu lidského života obvykle nemění. Ostatní postoje mohou být změněny např. vlivem zkušenosti nebo pod tíhou přesvědčování, které může mít racionální i emocionální charakter.

Základní funkce postojů:

Poznávací – postoje organizují zkušenosti;

Instrumentální – postoje minimalizují ztráty a maximalizují zisky;

Výrazu hodnot – postoje vyjadřují, že člověk je nositelem hodnot.

Postoj zahrnuje tři složky:

kognitivní (poznávací) – poznání objektu a názory na něj;